

»DAROM PREMILOSRDNOG SRCA BOGA NAŠEGA« (Lk 1,78)

JUAN JOSÉ BARTOLOMÉ

Instituto Superior de Teologia »Don Bosco«
Ronda don Bosco, 5, 28044 Madrid, España

Primljeno:
28. 5. 2005.

Pregledni
članak

UDK 231.13

Sažetak

Autor želi pokazati kako ponovno vrednovanje Božje blagosti, koje je središnja tema i srce evanđelja, može doprinijeti autentičnom vrednovanju evanđelja i evangelizatora. On Boga Izraelova prikazuje kao samilosna Boga, milosrdna srca, koji omogućuje da ga se upozna spašavajući i oslobađajući narod, drugim riječima, ostvarujući spasenje kao očitovanje svoje blagosti. Božje djelovanje očituje se posebice u Isusu. On objavljuje Božju blagost u svojim djelima i riječima, iako izravno o njoj ne govori mnogo. On pokazuje ljudsko lice blagoga Boga koji ljubi, bdije i štiti »po milosrđu svome, po velikom smilovanju«.

Ključne riječi: Božje milosrđe, Božje smilovanje, Božja blagost, Božja nježnost

»Sve do danas kršćanskim evangelizatorima bilo koje vjeroispovijesti nedostajalo je blagosti.«¹

Možda je Böllova kritika, iako je vremenski daleka, svejedno još uvijek istinita. Ako je evangelizatoru nedostajalo blagosti² dok je evangelizirao, možda je to stoga što je zaboravio da je Bog koji je neizmjereno blag središte evanđelja. Iznova istaknuti Božju blagost kao temu evanđelja može doprinijeti autentičnom vrednovanju evanđelja i evangelizatora.

Za razliku od boga u helenskoj kulturi, boga koji je potreban ali nezainteresiran, samovoljan i ravnodušan, koji misli ali ne razgovara s ljudima, koji je svemoguć ali neutralan, koji se bavi samim sobom i ne brine se za svijet, biblijski Bog je Bog koji mudro upravlja svijetom i s ljubavlju posreduje u povijesti; ne promatra čovjekovo djelovanje izdaleka niti je ravnodušan; za-

uzima se za ono što mu je važno, i to revno, ponekad i prekomjerno.³

1. BIBLIJSKI BOG, BOG NEIZMJERNA MILOSRĐA

Biblija je sigurna u Božje postojanje. Božje je postojanje očita činjenica i samo je nerazuman čovjek može nijekati (Ps 14,1; 53,1). Štoviše, kad se u Bibliji govori o Bogu, ne želi se opisati njegovu bit, nego njegovo djelovanje, govoreći o njemu općenito. Biblija ne teoretizira o Božjoj naravi,

¹ H. BÖLL, *Lettera a un giovane católico*, Vicenza 1968, str. 54.

² »Neki misle da je nježnost rubni osjećaj osobnosti. Ona međutim pripada našem istinskom biću: njezina odsutnost je znak nepotpune naravi. Zbog toga onaj tko je nema nastoji imati barem neku zamjenu«, M. CANCIANI, *La tenerezza*, Roma 1993, str. 15.

³ A. HESCHEL, *Il messaggio dei profeti*, Borla, Roma 1981, str. 9.

o njoj izvještava onako kako se Bog objavljuje ljudima. Božja prisutnost u svijetu je tako očita, a njegovo djelovanje u povijesti toliko primjetljivo, da biblijski čovjek o tome pripovijeda kao da je riječ o kakvu njegovu suvremeniku: Bog je stvorio svemir, podržava ga i njime upravlja; Bog je prisutan, djeluje i upravlja poviješću.

Govor o Bogu »premilosrdnoga srca« (Lk 1,78)⁴ ukratko izražava bit biblijske objave: to je osnovna jezgra Izraelove povijesti, a u Novom zavjetu postaje temeljnim mjestom evanđelja. Bog u kojega vjeruje Izrael, Bog kojega je navijestio Isus iz Nazareta jest Bog »spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću« (Izl 34,6; Br 14,18; Ps 86,15; 103,8; 145,8; Jl 2,13; Jon 4,2).

1.1. *Bog koji se obznanjuje kao onaj koji spašava*

Iskustvo tog Boga je više plod cjeloživotnoga, ponekad i mukotrpnog procesa negoli posljedica iznenadnog otkrića, više tegobno naukovanje negoli prigodno otkriće: Izraelu je trebalo nešto više od osam stoljeća da postigne strogi monoteizam, što je uspjelo u prvom judaizmu, počevši od mirna suživota s drugim bogovima u razdoblju otaca. U vrijeme upravo spomenutoga politeizma, problem Izraela nije bio toliko usredotočen na vjerovanje u jednoga Boga, nego na to da se jedino Njemu bude vjeran. Tijekom duge povijesti savezništva Boga i Izraela, osobitu je pozornost više privlačila monolatrija negoli monoteizam.

Biblijski Izrael nastao je kao slobodan narod uvjeren da ga je Bog, Bog otaca, oslobodio od ropstva u Egiptu. Bog koji ga je izbavio iz tuđe zemlje uz obećanje da će mu predati u vlasništvo dobru zemlju koja obiluje medom i mlijekom (Izl 3,8.17; Br 14,8) i koji ga je obvezao da uđe u pustinju kako bi ga upoznao kao suputnika i saveznika (Izl 13,18; Pnz 1,31; 8,15-16),

jest Bog koji je stvorio zemlju koju je Izrael pronašao obradenu kad ju je zaposjeo. Taj je Bog bio jedini koji ga je izabrao i spasio (Pnz 13,16-27; 31,20-21), jer je vidio žalost, čuo zazivanje i upoznao tjeskobu svoga naroda (Izl 3,6-7). On je Bog koji se objavljuje jer želi spasiti i spašava jer se sažaljeva. Božja samilost je razlog njegova objavljivanja i spasenja.

Antički čovjek nije poznao ateizam. Njegov je problem bio monoteizam odnosno monolatrija. Vlastiti bog, rijetko jedan, u najvećem je broju slučajeva živio u miru s bogovima drugih ljudi. I u samoj Bibliji ima dovoljno dokaza da je monoteizam dugo vremena bio manjinska vjera: Jahve se morao natjecati s drugim bogovima (2 Kr 17,7-18; 18,4; 21,1-16) koji su bili popularni među pukom.

1.2. *Bog koji je ljubomoran na sebe i na svoje*

Međutim, vjera koju se proglašavalo nije se uvijek uspijevala pretvoriti u življeno iskustvo: iako je za Izraela njegov Bog jedan, jedini, isključivi (Izl 20,2-6; Pnz 5,6-10; 6,4-9), njegova je povijest kronika neprekidnog i ponovljenog udaljavanja od tog Boga kojega su istisnuli manje zahtjevni bogovi kojima je bilo lakše upravljati (Jš 2,11-19; 3,7-11; 10,6-16; 2 Kr 17,18; Hoš 7,16; 8,11). I sama Biblija čuva gorljiv izvještaj o toj borbi Boga protiv kanaanskih Baala kako bi zadržao prvenstvo i isključivost (Pnz 6,4).

Upravo u toj borbi za kultnu nadmoć Izraelov Bog očituje svoju ljubomoru kako bi bio priznat kao isključivi Bog naroda kojega je On sebi izabrao (Pn7 4,32-33):

⁴ U Lukinu izričaju riječ je o kvalitativnom odnosu, o kakvoći ponašanja. Smisao evanđelistovih riječi jest: Bog ima srce koje je sućutno, njegova samilost je duboko ukorijenjena, srdačna; on je duboko ganut kad se sažaljeva.

ljubomora ga definira, *Ljubomorni* je njegovo ime (usp. Izl 34,14; 20,5; Pnz 4,24; 5,9; 6,15; 9,7-10,11); drugi narodi mogu slijediti druge bogove, ali ne Izrael (Mih 4,5), koji ne smije zamijeniti Boga s njegovim stvorenjima (Pnz 4,19; Iz 45,7), koja mu pripadaju (Pnz 10,14).

On se identificirao kao onaj koji spašava (*Bog otaca*: Izl 3,1-6; 6,2-9), koji je saopćio svoje ime (Izl 3,12-14) i stekao sebi narod, izabравši ga kao sina prvorođenca (Iz 4,22-23); Izrael mu duguje potpunu ljubav (Pnz 10,12-13), jer ga je, izabравši ga da bude spašen, osobno upoznao. Izraelov Bog je jedan; samo on je Bog koji ga je izbavio iz Egipta (Izl 20,2; Pnz 5,6); njemu je Izrael pozvan predati se čitavim svojim srcem (Pnz 6,5): preživljavanje i blagostanje ovisit će o Izraelovoj vjernosti (Pnz 31,15-20). Ako Bog od Izraela traži da odabere isključivo Boga, to je stoga što ga je upravo Bog spasio (Iz 44,24-28; Iz 45, 15.17.21); Izrael se ne treba bojati neprijatelja, jer će ga od njih spasiti Bog, niti treba imati drugih bogova kojima bi služio (Iz 45,14-25): njegov Bog ne dopušta mu izbor između dvoga (Iz 45,5).

1.3. Dva lica Božje ljubomore

Naklonost i srdžba, milosrde i sud, dva su lica uvijek odanog Božjeg odnosa s njegovim narodom: prvo je neposredna, prirodna Božja reakcija; drugo se pokazuje kad njegova volja nije dobrodošla ili je odbačena. Objе, srdžba i milosrde, pokazuju da Bog nije ni nezainteresiran ni neosjetljiv na zlo; međutim, kad je srdit, Bog je spor; pun je prekomjerne i milosrdne ljubavi (usp. Ps 103,8; Iz 54,8).

Iako je povijest Izraela povijest nevjernosti (Hoš 9-11), Bog ga ne uništava (Hoš 11,9; usp. 2 Sam 24,14); iako se zaklinje da će se osvetiti ili odreći i riješiti Izraela, svog naroda (Izl 32,12), Bog uvijek na

kraju spašava iskazujući sućut prema svojim (Ps 85,3). Kazni uvijek prethodi opomena i ponuđeno milosrde (Am 4,1-12; 5,4-7.15; 7,8; 8,2; Iz 5,25; 9,11.16.20; 10,4; 14,32; 28,16-17; 30,18; Ez 20,5-26), a kad se propast čini neizbježnom, Bog se predstavlja kao onaj koji ponovno stvara ni iz čega (Jr 31,31-34; Iz 65,16-25; Izl 36,24-32).

Mojsijev Bog (Izl 34,6-7), Bog psalamske pobožnosti, je Bog nezaslužene i trajne ljubavi (Ps 103,10; 130,3; Izl 34,6-7sl.; Ps 59,11.17.18; 89,2.3.15.25.29.34.50; 106, 1.7.45; 107,1.8.21.31; 118,1-4.29; 119, 41.64.76.88.124.149.159; 136): sluša glas potrebitoga (Ps 6,8-10; 17,6; 28,6; 66,19-20), sažaljeva se nad njim i spašava ga u nevolji (Izl 33,19; Iz 63,10). Bog ne može gledati svoje kako pate (Izl 3,7-10; Lk 1, 76-78), niti bešćutno podnositi da ga njegovi napuste (Izl 32,7-10); nevolja njegova naroda intimno ga gane (Iz 63,14-15; usp. Post 43,30), tužan je kad njegovi ne odgovaraju na njegovu skrb (Iz 65,1-7).

2. BOŽJE SMILOVANJE, MJESTO I DEFINICIJA NJEGOVA MILOSRDJA

Nježnost je ime Božjega milosrda (Ps 119, 156; 103,13), na hebrejskome *rahamin*, što je intenzivni plural od *raham*, majčina utroba, maternica, krilo majčino (Jr 1,5). Kod 80% riječi biblijskoga korijena *rbm* subjekt je Bog, a zbivanje je usko povezano sa spasenjskim događajem saveza; pri-djev *rahum* odnosi se isključivo na Boga.

2.1. Milosrde kao nježnost

Dok u grčkom jeziku i općenito u romanskim jezicima smisao milosrda ponajviše upućuje na psihološko, pojedinačno područje, u biblijskom mentalitetu taj se pojam odnosi na zajedničarsko, izraženo

kao interpersonalna stvarnost. U hebrejskom rječniku, između izraza koji izražavaju međusobni odnos kao što su ljubav (*ahabah*), naklonost (*hesed*), vjernost (*emunanah*), postojanost (*emet*), milosrđe (*rahamin*), zauzima posebno mjesto; to je jedino mjesto koje određuje odnos počevši od unutarnjeg osjećaja koji mu je temelj i izvor i koji upućuje na veliko emotivno sudjelovanje: isto je i majčinska ljubav koja snažno povezuje – po utrobi! – majku sa svojim djetetom, a to je ono milosrđe koje ponovno uspostavlja još veću povezanost negoli je ona koja proizlazi iz krvnoga srodstva.

Nije međutim lako pronaći odgovarajući prijevod: normalna uporaba naših pojmova *milosrđe*, *sućut ili samilost*, upućuje na patnju druge osobe, koju ja priznajem i s njom suosjećam, što međutim biblijski izraz uključuje u onome što se iscrpno ne obrazlaže. *Samilost* je emocija koja se pojavljuje u dodiru s nesrećom koja se nekomu događa bez razloga ili zasluge; suprotno od osjećanja zavisti zbog dobra uspjeha. *Sućut* je umjesto toga osjećaj koji se javlja kad je netko ganut pred prizorom patnje drugoga i smiluje se prema nekome tko ne zaslužuje zlo koje ga je zadesilo; sućut ne nastaje iz objektivnog poimanja patnje bližnjega nego iz vrednovanja da ta bol nije pravedna, da je nezaslužena.⁵ *Nježnost* je vjerojatno značenje koje najbolje izražava toplinu i intimnost koje su svojstvene tako srdačnom osjećaju kao što je biblijsko milosrđe (1 Kr 8,50; Iz 49,14-15; 54,10; 66,13; Ps 25,16; 106,46).

Antički su narodi osjećaje prostorno smještali u utrobu jer su bili najunutarniji i najskrivljeniji, najtopliji i najneotporniji dio. Grci su utrobu smatrali mjestom žestoke strasti, izvan ljubavi ili mržnje. Utroba je za Hebreje bila središte nježnosti, samilosti i naklonosti; mogla je u sebi sadržavati druge snažne emocije, kao što su patnja

(Job 30,27; Ps 31,10), radost (Izr 23,16), strah i tjeskoba (Iz 15,4; Tuž 1,20); bit će najbliže onomu što mi, u općenitom govoru, zovemo »srce«.

Srce označava tjelesno mjesto u kojem je smješten majčinski instinkt (1 Kr 3,26), ono iskustvo dubokog čuvstvenog odjeka, gdje majka osjeća svoj utrobni odnos s plodom svoje utrobe (Iz 49,15), ocu se potresa srce na jauk teško ranjena sina (Sir 30,7). Može označavati nečije duboko ganuće za brata po krvi (Post 43,30; Am 1,11), uzbuđenje ljubljene (Pj 5,4), ono isto što Bog osjeća za svoja stvorenja (Ps 25,6; 116,5).

Budući da je u Bogu punina života, sposobnost da ga začne po antonomaziji (Mudr 11,23-24), Izrael ga može smatrati ocem (Hoš 11,1; Iz 1,2; 63,16; Jr 31,9) i majkom (Iz 42,14; Jr 31,20). Kao otac, želi pun zabrinutosti povratiti svog sina obasipljući ga pažnjom (Ps 103,13; Iz 63,15-16), »užima za ljude privlačio sam ih, konopcima ljubavi; bijah im k'o onaj koji u čeljustima njihovim žvale opušta; nad njega se saginjah i davah mu jesti« (Hoš 11,4); i zbog same pomisli da napusti svog sina Izraela izjavljuje: »Srce mi je uznemireno, uzavrela mi sva utroba« (Hoš 11,8). Kao zaljubljeni suprug (Hoš 2,21), dolazi joj prisegnuti vječnu ljubav (Iz 54,4-10): »Ljubavlju vječnom ljubim te, zato ti sačuvah milost« (Jr 31,3). Poput majke, Bog tješi (Iz 66,13), nesposoban je za zaborav (Iz 49,15), uvijek prihvaća i štiti (usp. Lk 13,34), ljubi više od vlastite majke (Sir 4,10), osjeća tako duboko ganuće te se ispunja samilošću prema svom ljubljenom djetetu i onda kad ga opominje: »Jer koliko god mu prijetim, bez prestanka živo na njega mislim i srce mi dršće za njega od nježne samilosti« (Jr 31,20; usp. Iz 63,15-16).

⁵ ARISTOTEL, *Poética*, XIII 1453 a 4.

2.2. Nježnost koja se ostvaruje kao spasenje

U običnom govoru, milosrđe (lat. *misericordia* → *cor miser*, rastuženo srce) uključuje sažaljenje (Ps 106,45), naklonost prema bijedi drugoga i oprostjenje (Pnz 9,9), spremnost na zaborav uvrede ili odgovornosti. U biblijskom jeziku, imenica biblijskog pojma nježnost je unutarnja, utrobna naklonost nekoga prema drugomu tko mu izvana pripada, srdačno nutarnje ganuće koje se prevodi u konkretne geste naklonosti po kojima, podnoseći stranputicu ili zlovolju, određuje konkretnu sućut, dobrohotnost (usp. Iz 63,7).

Sućutno ostvarivanje, koje dostiže onoga koji nam pripada ili kojemu pripadamo, vidljivo je lice snažnoga ganuća koje osjećamo u vlastitoj utrobi i koje nas pogađa u prisustvu nesreće potrebitoga. Milosrđe je uvijek unutarnji osjećaj, utrobna vjernost, srdačna privrženost (1 Kr 3,26), duboko ganuće kojemu je sjedište u očevoj utrobi (Jr 31,9.20; Ps 103,13), u utrobi majke koja se sjeća ploda svoje utrobe (Iz 49,15; 63,13), brata koji ganut plače (Post 43,30), onoga koji je slijepo zaljubljen (Iz 54,6-7). Poput utrobe (*rehem*), božansko milosrđe (*rahamin*) je proizvođač života, ugošćuje ga i hrani, obnavlja i štiti. U taj je pojam uključena i povezanost između majčine utrobe i dragog djeteta ili između onih koji su plod iste utrobe: to je način na koji Izrael sebi zamišlja Božju sućut prema njemu.

Na tom poimanju utrobne privrženosti, ljubazne sućuti, temelje se antropomorfizmi o božanskom milosrđu (Iz 63,15; Jr 31,20), koji predstavljaju Boga kao onoga koji je pun nježnosti prema svom narodu (Pnz 13,18; 2 Sam 24,14; Iz 54,7; 63,78.15; Jr 16,19; Hoš 2,21; Zak 7,9; Ps 40,10; 79,8). Bog očituje svoju nježnost kad je posrijedi ljudska bijeda, ne može gledati bijedu svojih, promatrati nevolju onih koji mu pripadaju (Izl 3,7.16). Božje mi-

losrđe nije dobrotvornost koja je lažno osjetljiva prema siromasima niti je altruistička sućut sa svakim tko pati; to je nježnost koja izabire onoga prema kojemu želi iskazati nježnost: »Bit ću milostiv kome hoću da milostiv budem; smilovat ću se komu hoću da se smilujem« (Izl 33,19). Bog je istinski zainteresiran za život svoga izabranog naroda Izraela i ožalošćen zbog njegove česte nevjere (Izl 33,19; Iz 63,9). Tako je izašao iz svoje anonimnosti i dopustio da ga se upozna (Izl 3,6-14; 6,2-8).

Kad je Bog milostiv i sućutan, jednako kao kad (ni)je to i narod, ne naglašava se temeljni osjećaj koji pokazuje da je dobrohotan, nego ostvarenja koja očituju njegovo dobro djelovanje. Kad je nježan, Bog nije slab; ne postaje slab povlačeći se u stanje pretjerane osjetljivosti, niti čini slabima one nad kojima se sažaljeva. Njegova nježnost pokreće njegovo moćno spasonosno djelovanje: Bog pokazuje svoje milosrđe sjećajući se svoga saveza i posjećuje svoj narod koji podnosi u svojem srdačnom milosrđu (usp. Lk 1,72.78). Iskazivanje naklonosti svojstveno je saveznicima, koji su solidarni kao što su si međusobno obećali da će jedni drugima iskazivati dobro.

Savez se može sklopiti između jednakih i između nejednakih. U oba slučaja, jedan se drugomu obavezuje na: privrženost među jednakima, sućut među nejednakima. Božja privrženost je privrženost onoga koji je kao saveznik viši i ostaje vjerran, i to je uvijek milost; Izrael se može uvijek nadati toj milosti, makar se utvrdila i njegova nevjera (Izl 34,9; Br 14,19; Jr 3,13); Bog se, zauzvrat, »sjeća« svoga saveza, ne zaboravlja svoje obećanje narodu i iskazuje svoje milosrđe posjećujući svoj narod (Lk 1,68.72; usp. 1,50.54.58): taj spomen – djelotvorno milosrđe – je »milosrdan« (Lk 1,78). To je stanje potrebe, zbog prirodnog ograničenja (nepokretnosti

ili zla) ili zbog svjesne nevjere (grijeha i zlobe) što Boga potiče da djeluje u korist onoga koga smatra svojim.

Međutim, mnogo jasnije od etimologije izraza je pripovijedanje religioznog iskustva izabranog naroda: u religioznoj povijesti u kojoj je nevjera bila odgovor naroda svome Bogu, postojana Božja naklonost postaje ustrajna nježnost, uvijek vjerna samoj sebi, uvijek vrlo obilna (Ps 19,156). Doveden do krajnje granice pobunom svoga naroda, Bog nikada nije »planuo svom jarošću« (Ps 78,38). Nježnost kod Boga uvijek pobjeđuje ljutnju, koju izaziva narod »sklon otpadu« (Hoš 11,7), tako da se Bog, potresen, sjeća svoga saveza (Hoš 11, 8-9: »Kako da te predam, Izrael! ... Srce mi je uznemireno, uzavrela mi sva utroba: neću više gnjevu dati maha, neću opet zatirati Efrajima, jer ja sam Bog, a ne čovjek: ... – neću više gnjevan dolaziti!«), bilo da ga netko gane, podsjećajući ga na njegova obećanja (Izl 32,13), njegovu gorljivost i nježnost (Iz 63,151-156) i na to da je »ova svjetina tvoj narod« (Izl 33,13), postizujući da Bog »odustane da na svoj narod svali nesreću« (Izl 32,12.14). Njegova ljubav prema ljubljenu – zaklinje se nakon što je bio uzastopce izdan – neće se promijeniti, makar »se pokrenu planine i potresu brijezi« (Iz 54,10); makar nakratko i napustio »ženu svoje mladosti«, Bog će je povratiti slijedeći je s neizmjernom nješnošću, jer je njegova ljubav prema njoj vječna (Iz 54,6-8; Jr 31,3).

U Bogu je nježnost intiman osjećaj, duboko čuvstvo, uključivanje u bijedu njegova naroda. Taj Božji »žar« nije zaslužena kazna za onoga kome je namijenjen, iako ga je izazvalo njegovo stanje potrebe; bit će uvijek dar i izričaj Božje samilosti. Oni koji su mu neposlušni ništa ne prigovaraju. Taj se osjećaj rađa u Božjoj utrobi, a na kraju se nameće kao strpljivo praštanje i

bezgranično razumijevanje. To je narav biblijskoga Boga koji se gane pred potrebama onih koje ljubi i ljubi onoga tko je potrebit. Biti nježan i sućutan je »konstitutivna i neodreciva kakvoća Božjega postojanja i njegovoga djelovanja (Pnz 4,31; Ps 78,38; Sir 50,19)«.⁶

3. ISUS IZ NAZARETA, IKONA BOŽJE NJEŽNOSTI

Središte poruke Novoga zavjeta je proglaš Božjega ostvarenja u Isusu, potvrda da je Bog očito protagonist, ako ne jedini, onda glavni: »Bog otaca naših proslavi slugu svoga, Isusa... Začetnika života ubiste. Ali Bog ga uskrisi od mrtvih« (Dj 3,13.15). Jednom riječju, počevši od vazmenoga iskustva vjere u Boga koji je uskrisio Isusa, pomiče središte svog zanimanja sa subjekta (Bog) na objekt (Isus) i u njega se pouzda je: »toga Isusa... Bog [je] učinio i Gospodinom i Kristom.« »Svi smo mi tomu svjedoci« (Dj 2,36.32).

Dok će apostolsko svjedočenje nakon Uskrsa težiti proglašavanju Gospodina Isusa prevladavajućom temom i motivom, dotle je propovijedanje Isusa iz Nazareta, prema onomu što je zabilježeno u evanđeoskoj tradiciji, u biti teološko: središnji motiv je Bog i njegovo kraljevstvo (Mk 1,14-15). Bog kojega Isus naviješta nježan je kad spašava (Mt 18,27; Lk 15,20), a Isus, koji ga naviješta, sućutan je: osobna sućut navjestitelja je srdačno uključivanje u situaciju njegovih slušatelja, simpatija koja očituje nevidljivu nježnost Boga koji dolazi onima koji ga najviše trebaju: carnicima (Mk 2,13-17; Lk 15,1) i bludnicama (Mt 21,31) nemoćnima (Mt 4,23-24;

⁶ C. ROCCHETTA, *Teologia della Tenerezza*. Un 'vangelo' da riscoprire, Edizioni dehoniane, Bologna 2000, str. 105.

9,35-36; 14,35-36) i opsjednutima (Mt 8,16.28-34), slijepima (Mt 9,27-31; 20,29-34) i gubavima (Mt 8,1-4), ženama (Mt 9,21-28) i strancima (Mk 7,24-30; Iv 4,1-42), udovicama (Lk 7,11-17) i djeci (Mk 5,21-23.34-43; 15,15-20), siromasi-
ma i bogatašima (Lk 19,1-10).

3.1. Samilostan u djelima

Evandeoska tradicija često spominje Isusa koji je ganut potrebama drugih. To u grčkom izvorniku izražava izrazom *sflaghnízomai*, oblikom riječi *sflagna*, utroba (Dj 1,18; Kol 3,12; 1 Iv 3,17), unutarnje čuvstvo (2 Kor 7,15; Fil 1,8), srce ili vlastiti život (Fil 2,1; Flm 1,7.12.20).

Uz tri iznimke kad Isus upotrebljava taj glagol u svojim prisposodobama (Mt 18,27; Lk 10,33; 15,20), subjekt tog pokreta duboke nježnosti uvijek je Isus; sućut je razlog taumaturške djelatnosti, bilo stoga što je Isusu dovoljno vidjeti zlo da bi ga, potresen, ozdravio (Mk 1,41; Lk 7,13), bilo zato što se podsjeća na sposobnost nježnosti kako bi se tražilo ozdravljenje (Mk 9,22). Taj glagol opisuje duboki osjećaj koji je potresan, a ujedno vidljivo potresa onoga tko ga čuje (Mt 9,36; 14,14; Lk 7,13; 10,33). Učinak je objektivne i očite nesreće (Mt 15,32; 18,27; 20,34; Mk 1,41; 8,2; 19,22). Ganuto djelovanje nije slabost, jer duboka se dirnutost ne poništava sama u sebi, nego uvijek prethodi čudesnom djelovanju. Čudo je jednako tako, ili još više, posljedica Isusove sućuti, negoli potrebe nemoćnika, koji nije uvijek tražio milosrđe koje zadobiva (Mt 14,14). Božji predstavnik, Isus, ne bori se samo protiv zla u čovjeku nego se u svojoj najdubljoj nutрини osjeća dirnut tim zlom: prevladavajuće zlo koje susreće prvenstveno je plod duše (Mt 9,36; 14,14; 15,32; 20,34; Lk 7,13).

Naviještajući Kraljevstvo, Isus nailazi na ljude u nevolji, čija situacija ga duboko dira

(Mt 14,14) bilo zbog zla koje prevladava u nekima (Mk 1,41: guba; Mt 20,34: sljepoća; Lk 7,13: smrt), bilo zbog žalosne situacije većine (Mt 9,36: umor i klonulost; Mt 15,32/Mk 8,2: trodnevna glad; Mk 6,34: ići kao ovce bez pastira). U Isusu čuju (Lk 15,20; Mt 18,17) i vide da Bog ima ganutljivo i samilosno srce (Mk 5,19; Lk 16,24).

U njegovoj riječi ljudi mogu čuti brigu Boga koji dolazi da ih spasi (Mk 1,14-15); u njegovom samilosnom djelovanju narod otkriva početak te Božje blizine. Mnogi ga traže moleći milosrđe (Mt 9,27; 15,22; 17,15; 20,30-31; Mk 10,47; Lk 17,13; 18,38-39); u njegovoj čuvstvenoj umiješanosti (Mt 9,36; 14,14; 15,32; 20,34; Mk 1,41; 6,34; 8,2; 9,22; Lk 7,13) potrebiti mogu osjetiti kako ih prati Bog kojemu nije nepoznata ljudska bol.

Da Isus može *ozdraviti* zlo, posljedica je i potvrda činjenice da ga može *osjetiti*: spašava od zla jer pati kad ga otkriva; spašava onoga tko pati, jer se sažali nad slijepcem (Mt 20,34), gubavcem (Mk 1,41), umrlim (Lk 7,13), padavičarem (Mk 9,22), gladnim (Mt 15,32; Mk 8,2). Za Isusa sućut znači promatrati nevolju drugoga kao svoju, prihvatiti njegovu bol i dopustiti da ga ona zahvati⁷; sućutna osoba ne bježi pred tuđom boli, nego dopušta da je ta bol pogodi (Lk 10,37) i trpi s onim tko trpi (Mt 18,27; 16,24).

3.2. ... i u riječima

Objavitelj Božje nježnosti, jer je ostvaruje, Isus zauzvrat vrlo malo o njoj govori i to samo u prisposodobama, drugim riječima, na neizravan način.

U dvije prisposdobe (Mt 18,23-25; Lk 15,11-32) pojavljuje se izraz koji je svojstven srdačnom milosrđu (*sflaghnízomai*)

⁷ Usp. Toma AKVINSKI, *Summa Theologica* II-II 30,2.

kako bi u svakom pojedinom odlučujućem trenutku pripovijedanja istaknuo duboko ganuće, sućut s onim tko je pogođen (Mt 18,27), očinsku ljubav (Lk 15,20) u protagonistu koji predstavlja Boga. U oba slučaja, pokret nježnosti prethodi i uzrokuje odluku da se oprost, kralj ili otac reagiraju kao što bi učinila srdačna ljubav Boga koji se sažaljeva a da se od njih ne očekuje takva reakcija, ali obvezuju one kojima je iskazana sućut da budu sućutni: kralj se nada da će oprostiti dugove onaj kojemu su dugovi otpušteni (Mt 18,33); otac moli starijega brata da se vrati u zajednički život kao što je to učinio mlađi sin (Lk 15,24.32).

Bez sumnje tako se očituje ono što je najznačajnije za pojam božanske nježnosti u Novom zavjetu: nježni Bog, koji je ganut kad oprašta i traži od svojih, moli od njih da jednako tako srdačno oprostite svojim bližnjima. Isusov Bog traži milosrđe od onoga tko je primio milosrđe i traži da to učini besplatno, kao što je besplatno i primio. Doista, »ne može se primiti ljubav a da se ne postane njegovim učenikom«⁸. Treba da bude sućutan ne tražeći drugu korist nego da bude dobronamjeran prema bližnjemu koji je potrebit, da bude besplatno milosrdan, pod prijetnjom da će izgubiti Božje milosrđe koje je već primio. Nježno milosrdni Bog nije ni slijepi ni glupi Bog: on zahtijeva ono što je tražio, zahtijeva da se bude svet kao što je on svet (Lev 19,2), savršen (Mt 5,48), sućutan (Lk 6,36). Povod bratskom milosrđu je nasljedovanje Boga, usvajanje od njegova očinstva (Mt 5,45) onoga što naglašava u unutarnjosti, čuvstvenoj iskrenosti, praštanju. Valja u svome srcu praštati da bi se oprostilo; milosrđe se ne rađa iz čovjekova srca, ali ga čovjekovo srce može primiti, a ako ga primi, treba ga i dati.

Doista, u prisposobi u Mt 18 Isus kaže da je nježni Bog spreman povući svoju

nježnost i povratiti svoju srdžbu ako sluga kojemu je oprošteno ne nauči praštati svojim dužnicima (Mt 18,33). Što se tiče praštanja, Bog će se na kraju ponašati onako kakvo je bilo naše ponašanje: najbolji način da se osigura Božje praštanje jest da se oprost bližnjemu (Mt 18,35; 6,12). To je mnogo više, prema onomu što Isus tumači u Lk 15, toliko slast osjeća Bog nježno opraštajući svojoj djeci tako da je onaj tko ga ne slijedi u milosrđu u opasnosti da propadne: stariji sin, sve dotada vjeran (Lk 15,29-30), nije sudjelovao u obiteljskom slavlju jer nije htio sudjelovati u radosti praštanja svoga oca. Poput oca u prisposobi, Isusov Bog takvomu tko ne želi oprostiti, ne oprašta što njegova ljubav ne obraća na praštanje one koji su primili tu ljubav. Budući da je Bog milosrdan, od svojih traži: »milosrđe mi je milo, a ne žrtva« (Mt 9,13; 12,7; usp. Hoš 6,6); vjernici treba da budu na sliku svoga Boga, živi znakovi njegove nježnosti.

Najbolja potvrda onoga što se želi reći nalazi se u Lk 10,33, gdje se po treći i posljednji put u Novom zavjetu pojavljuje glagol *sflaghntízomai*. To je ujedno i jedini slučaj kad unutarnje ganuće ni neizravno ne nagovještava Božji postupak. Primićenje na Samaritanca iz prisposobe, očituje uistinu djelotvornu sućut – autentičnu »maštovitost ljubavi«⁹, upotrebljava sva moguća sredstva kako bi spasio potrebitoga kojega je slučajno susreo na svom putu (Lk 10,33.37). Oni koji su prije njega pro-

⁸ X. QUINZÁ LLEÓ, *En las entrañas del corazón de Dios*, u: »Vida Nueva« (2004)2421, str. 24.

⁹ »Koja se ne bi proširivala samo u prostoru učinkovitosti dane pomoći, već u sposobnosti da se postane bližnjim, solidarnim s onim tko trpi, tako da gesta pomoći ne bude doživljena kao ponižavajući prilog, već kao bratsko sudioništvo u nečijemu životu«, IVAN PAVAO II, *Novo millennio ineunte. Ulaskom u novo tisućljeće*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001, br. 50.

šli nisu se ganuli vidjevši polumrtva čovjeka. Izdaleka su ga zaobišli (Lk 10,41.32): brinuli su se za bogoštovlje, ono ih određuje, prema njemu osjećaju obavezu (Lk 10,31-32). Samarijanac, budući da se sažalio, približio se ranjeniku, zavio ga i pobri- nuo se za rane, odnio ga u svratište i bri- nuo se za njega, a kad to više nije mogao osobno učiniti, platio je poslugu (Lk 10, 34-35). Ti postupci, koji djelotvorno očitu- ju snagu suosjećanja, pretvorili su stranca u bližnjega. Ganuće pred tuđom boli učinilo je nepoznatoga bratom. Na kraju pris- podobe, Isus će istaknuti to srdačno i dje- lotvorno ganuće kao pravilo učenikova dje- lovanja (Lk 10,37). Unutarnji osjećaj nije dovoljan ako ne dovede do ostvarenja u korist bližnjega: osjetiti se loše pred zlim ne koristi ako nas to ne potakne na činjenje dobra.¹⁰

Djelotvorna kršćanstva ljubav pretpo- stavlja i zahtijeva nježnost, iako se ne ogra- ničava na nju; osjećaj, dirnutost nisu nužni kako bi se kršćanski voljelo; poput Krista ljubi onaj koji poput njega daje život (Iv 15,13). Tako je nježnost središte djelotvor- ne ljubavi. Ona ljubavi nadodaje osobnu dimenziju, emotivni naboj, želju da se po- stane darom za drugoga, da se zanima za njegov život i da se u njemu sudjeluje; na- dodaje, iznad svega, da onaj tko milosrdno ljubi sličī Bogu (Lk 6,36).

4. VRLO ČOVJEČAN BOG

Osjećaj ljubazne nježnosti, koja defini- ra ulogu – a ujedno i bitak – biblijskoga Boga, uključuje tri temeljna sadržaja: *sa- žaljenje*, djelotvornu dobrotivost, besplat- no milosrđe, nezainteresiranu pomoć, udi- jeljeno oprostjenje; *naklonost*, sposobnost da se sa simpatijom i neusiljeno zanima za drugoga, intimno ganuće koje netko iz- vanjski očituje, raspoloživost za darivanje

ili prihvaćanje, za sudioništvo i solidarizi- ranje; *slabost*, biti dirnut potrebom ili siro- maštvom drugoga, sućut koja se javlja u vlastitoj nutрини i koja tu ostaje, kao pokretač naklonosti i kao uzrok samilosti.

Zabrinutost za drugoga, naša pažnja i briga (*Sorge*) prema njemu, kao i želja da ga učinimo svojim bližnjim, te skrbimo (*Fürsorge*) za njegovu tešku situaciju jesu konstitutivne činjenice našeg tubitka (*Da- sein*) u svijetu.¹¹ Isto je tako rečeno da stu- panj osjetljivosti koji imamo za opažanje i sažaljevanje patnje drugih iskazuje mjeru naše vlastite humanosti.¹²

Tu sklonost blizini čovjekovoj potrebi, koja nas čini humanima, koja je takva da je osjećamo u svojoj utrobi, imao je Izrael- lov Bog i o tom nježnom Bogu nam je govorio Isus. Bog je potresen kad vidi čov- jekovu nesreću. Budući da je ne može podnositi, trpi zajedno s onim tko pati, zbog »premilosrdnog srca Boga našega« (Lk 1,78). Biblijski Bog je Bog koji »je gan- nut« izbavljajući. On se zanima, uporno pokušava, bori se, ljubomorani je pa i osvet- toljubiv, ne ostavlja svoje same ni danju ni noću, bdije dok oni spavaju, brani ih i hra- ni, sve dok ih, osvojene svojom ljubavlju, ne preobrati u saveznike. Kršćanski Bog je osobito human, čovječani Bog, »darom pre- milosrdnog srca Boga našega« (Lk 1,78).

¹⁰ »Pravo i istinsko značenje milosrda nije samo u pogledu, pa bio on najprodorniji i pun sućuti, upravljenom prema čudorednom, tjelesnom ili tvarnom zlu: milosrde se očituje u svom pravom i istinskom izražaju onda kada iznova vrednuje, promiče i izvlači dobro iz svih oblika zla što postoje u svijetu i čovjeku«, IVAN PAVAO II, *Bogat milo- srđem. Dives in misericordia*, Enciklika, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1994, br. 6.

¹¹ M. HEIDEGGER, *Sein und Zeit*, Frankfurt a. M. 1977, Vol. I 6,41-42.

¹² A. HESCHEL, *Chi è l'uomo?*, Milano 1976, str. 71-72.